AMKE
AMMATTIOSAAMISEN KEHITTÄMISYHDISTYS

ASIANTUNTIJALAUSUNTO

5.3.2024

Eduskunnan tarkastusvaliokunta

K 19/2023 vp Valtiontalouden tarkastusviraston vuosikertomus eduskunnalle 2023

Yleisiä huomioita esityksestä

Valtiontalouden tarkastusvirasto suoritti vuonna 2021 ammatillisen koulutuksen reformin valmistelua ja toimeenpanoa koskevan tarkastuksen. Tarkastusraportin lopputulemana on, että ammatillisen koulutuksen toimintaa on tehostettu monin tavoin. Myönteisestä kehityksestä huolimatta, ammatillisen koulutuksen järjestäjien tulee edelleen kehittää työelämän tarpeista lähtevien palveluiden ja koulutusten tarjontaa.

AMKEn näkemyksen mukaan ammatillisen koulutuksen järjestäjät sitoutuivat reformin tavoitteisiin ja niitä pidettiin hyvinä. Reformin toteutumisen arviointia vaikeuttaa vuonna 2020 puhjennut koronapandemia, joka vaikutti voimakkaasti koulutuksen toteuttamiseen. Myös oppivelvollisuuden laajeneminen vuonna 2021 monia vaikutuksia ammatilliseen koulutukseen.

Valtiontalouden tarkastusviraston vuosikertomuksessa eduskunnalle 2023 (K 19/2023) viitataan Marinin hallituksen loppukautenaan käynnistämään hankkeeseen:

”Toisen asteen koulutuksen yhteistyön ja järjestäjärakenteen kehittämishankkeen loppuraportissa ehdotettiin syksyllä 2022 ammatillisen koulutuksen määräraha jaettavaksi kahteen rahoitusväylään: oppivelvollisuuskoulutuksen rahoitukseen ja jatkuvan oppimisen rahoitukseen. Määrärahan jakamisesta päätettäisiin vuosittain valtion talousarviossa. Määrärahan eriyttäminen vahvistaisi oppivelvollisuuskoulutuksen perusrahoitusta ja yksinkertaistaisi ammatillisen koulutuksen rahoituksen määräytymisperusteita. Rahoituksen eriyttäminen loisi edellytykset myös jatkuvan oppimisen rahoituksen perusteiden uudistamiselle siten, että ne nykyistä paremmin ottaisivat huomioon työikäiselle väestölle suunnatun koulutuksen tavoitteet ja elinkeinoelämän tarpeet. Samoin voitaisiin varmistaa, että myös tutkinnon osaa pienempiä koulutuskokonaisuuksia olisi kannattavaa järjestää.”

AKME ry sekä laaja joukko työ- ja elinkeinoelämän järjestäjä vastusti tätä lainsäädäntöhanketta. Myös hallituksen sisällä Keskustapuolue ei halunnut edistää hankkeen etenemistä lainsäädännöksi. Ongelmaksi nähtiin erityisesti rahoituksen jakaminen oppivelvollisten ja jatkuvan oppimisen rahoituksiin. Riskinä nähtiin erityisesti jatkuvan oppimisen rahoituksen vähittäinen pieneneminen. Hanke raukesi.

Tällä hallituskaudella ammatillisen koulutuksen tuloksellisuutta edistetään rahoituksen, oppimisen tuen ja toiminnanohjauksen uudistuksella. Tavoitteena on, että uudistettu lainsäädäntö tulee voimaan vuoden 2025 alussa. Rahoitus säilyy yhtenäisenä, mutta oppivelvollisten ja vailla toisen asteen tutkintoa olevien koulutukseen asetettaisiin lisäkannusteita. Tähän kehittämishankkeeseen koulutuksenjärjestäjät ovat laajasti sitoutuneet.

Ammattiosaamisen kehittämisyhdistys AMKE ry
Eteläranta 10 ı 00130 Helsinki ı www.amke.fi

AMMATTIOSAAMISEN KEHITTÄMISYHDISTYS

ASIANTUNTIJALAUSUNTO

Ammatillisen koulutuksen tila

Kokonaiskuvassa ammatillinen koulutus pystyy huolehtimaan edelleen hyvin tehtävästään tutkintojen, työllisyyden ja jatko-opintoihin siirtymisen näkökulmista. Sekä oppivelvollisuus- että aikuisopiskelijoiden joukossa on kuitenkin lisääntyvää polarisoitumista. Opinnoissa menestyvä ryhmä on yhä osaavampaa, mutta samalla ryhmä on pienenevä. Ryhmä, jolla on esim. oppimiseen liittyviä vaikeuksia, hyvinvointiin tai opiskelumotivaatioon liittyviä ongelmia, on kasvava. Oppivelvollisuus toi nuorten osalta heikkenevän tilanteen näkyväksi. Opiskelijoista yhä useampi tarvitsee erityistä tukea tai vaativaa tukea. Oppilaitoksissa annettavaan tukeen sekä moniammatilliseen tukeen tulikin resursoida voimakkaasti.

Ammatillisen koulutuksen johdon ja henkilöstön hallinnollinen taakka on viime vuosina kasvanut voimakkaasti. Esimerkiksi sinällään tärkeä jokaiselle opiskelijalle laadittava henkilökohtainen osaamisen kehittämissuunnitelma on ylimitoitettu ja vaatii liikaa ajankäyttöä, joka vähentää opetuksen määrää.

Toisena esimerkkinä hallinnollisesta taakasta on järjestämislupien voimakas säätely. Koulutuksen järjestäjän tekemien järjestämislupahakemusten käsittely työelämän tarvitsemiin tutkintoihin kestää usein vähintään 1,5 vuotta.

Elinkeinoelämän työvoimatarpeista yli puolet kohdistuu ammatillisen koulutuksen suorittaneisiin osaajiin. Samalla myös yhteiskunnan tarve korkeakoulutuksen suorittaneiden määrän lisäämiseen kasvaa. Tavoitteena on, että yli puolet ikäluokasta suorittaisi korkeakoulututkinnon. Ammatillinen koulutus on tässä tärkeässä roolissa. Ammattikorkeakouluväylä toimii jo melko hyvin. Noin 45 prosenttia ammattikorkeakoulujen uusista opiskelijoista tulee ammatillista väylää. Ammatillisen koulutuksen väylää yliopistoihin tulee vielä kehittää voimakkaasti. Se on tällä hetkellä alle viisi prosenttia.

Ammatillisesta koulutuksesta on tullut merkittävä maahanmuuttajien kouluttaja. Esimerkiksi suurissa kaupungeissa heidän osuuteensa opiskelijoista on useita kymmeniä prosentteja. Ikääntyvä Suomi tarvitsee maahanmuuttajia. Maahanmuuttajilla on usein kielen oppimiseen ja kotoutumiseen liittyviä tarpeita, jotka haastavat ammatillisen koulutuksen resursseja ja osaamista. Maahanmuuttajilla on myös usein kantaväestöä suurempi syrjäytymisriski. Tämä näkyy myös ammatillisessa koulutuksessa.

Rahoituksellisesti ammatillisen koulutuksen tilanne on viimevuosina parantunut. Tosin opiskelijamäärään suhteutettu rahoitus on heikentynyt koronan aikana ja sen jälkeen. Ammatillinen koulutus tarvitsee vakaata ja ennustettavaa rahoitusta pystyäkseen toteuttamaan tehtäväänsä yhä vaativammassa toimintaympäristössä.

Ammatillisen koulutuksen vuonna 2018 toteutetun reformin keskeisten tavoitteiden toteutuminen

Reformissa laki ammatillisesta aikuiskoulutuksesta ja laki ammatillisesta koulutuksesta yhdistettiin yhdeksi lainsäädännöksi.

Ammatillisen koulutuksen reformissa lisättiin koulutuksen osaamisperusteisuutta. Osaamisen hankkimistavasta tavasta riippumaton osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen näyttötutkintojen avulla laajeni koko koulutukseen. Näyttötutkinnot täyttävät tänä vuonna 30 vuotta ja järjestelmää voi pitää kansainvälisestikin merkittävänä. Se on tehostanut merkittävästi opiskeluprosesseja sekä lisännyt koulutuksen ja työelämän yhteistyötä. Osaamisen hankkimistavasta riippumaton osaamisen tunnistaminen vaatii paljon osaamista opettajilta, koulutuksenjärjestäjien johdolta ja työelämän edustajilta. Usein järjestelmään liittyvät haasteet liittyvät osaamattomuuteen.

Kansallinen koulutuksen arviointikeskus (Karvi) toteutti vuonna 2022 selvityksen ammatillisen koulutuksen järjestäjien näyttötoiminnan laadusta sekä näytöissä osoitetuista oppimistuloksista.

Selvityksessä ilmeni muun muassa, että noin puolet näytöistä suunnitellaan aina yhdessä opiskelijan, opettajan ja työelämän edustajan kanssa. Lisäksi noin joka kymmenes opiskelija kokee, ettei ole osallistunut näyttönsä suunnitteluun.

Selvityksen johtopäätöksenä on, että opiskelijoiden yhdenvertaisuus näyttötoiminnassa ei toteudu. Työllistymisen kannalta on tärkeää, että opiskelijoilla on yhdenvertaiset mahdollisuudet näyttää osaamistaan aidoissa työelämän tilanteissa ja että työelämän edustaja osallistuu näytön arviointiin.

Reformissa haluttiin lisätä opiskelijoiden mahdollisuutta siirtymiin oppisopimuskoulutukseen. Tätä kynnystä madaltamaan järjestelmään tuotiin ei-työsopimussuhteinen koulutussopimus. Oppisopimusten määrä on viime vuosina kasvanut. Vaikka oppisopimuskoulutusta on tuettu myös palkkatuen avulla, kasvu ei ole kuitenkaan ollut toivotun suuruista.

Ammatillisessa aikuiskoulutuksessa ollut koulutuksen työelämän kehittämis- ja palvelutehtävän (tyke) toteuttaminen ja kehittäminen on jäänyt erityisesti oppivelvollisuuden varjoon. Ammatillisella koulutuksella on tärkeä rooli pk-yritysten tukemisessa. Tämä tehtävä tulisi nostaa uudelleen koulutuksen keskiöön.

Työelämässä tapahtuva oppiminen, näyttötutkintojen suorittaminen sekä alueellisiin työvoimatarpeisiin vastaaminen

Merkittävä osa ammatillisen koulutuksen opiskelijoista suorittaa opintojaan työn ohella. Määrä tulee todennäköisesti lisääntymään, kun aikuiskoulutustuki lakkautetaan. Myös tutkintojen osien suorittaminen työn ohessa lisääntynee.

Tutkinnon suorittaneita oli vuonna 2023 lähes 105 000, kun niitä oli vuonna 2018 niitä oli noin 80 000. Esimerkiksi oppisopimuskoulutusta oli vuonna 2023 yli 91 000 opiskelijaa, kun vuonna 2018 luku oli noin 57 000.

Useilla aloilla, kuten tekniikan alalla, osaamisvaatimukset kasvavat nopeasti. Samalla perusopetuksen oppimistulokset ovat heikentyneet. Ammatillinen koulutus ei pysty kaikkien opiskelijoiden osalta kuromaan umpeen osaamisvajetta. Yhä tärkeämpää onkin koulutuksen järjestäjien mahdollisuus lisätä tukea työpaikalla tapahtuvaan oppimiseen.

Ammatillisen koulutuksen kyvykkyyttä vastata alueellisiin työvoimatarpeisiin tulee parantaa. Tämä edellyttää joustavuuden lisäämistä tutkintojen järjestämislupiin.

Ammatillisella koulutuksella on korkeakouluja parempi pitovoima, ja ammattitutkinnon suorittaneet jäävät useammin kotiseudulleen. Alueiden elinvoiman turvaamiseksi on tärkeää, että ammatillista koulutusta on myös tulevaisuudessa laaja-alaisesti tarjolla kaikkialla Suomessa.

Ammattiosaamisen kehittämisyhdistys AMKE ry



Veli-Matti Lamppu, toimitusjohtaja

Lisätiedot: Veli-Matti Lamppu, veli-matti.lamppu@amke.fi, 050 344 2554